

MEGHÍVÓ

Ezúton tisztelettel meghívjuk az ELTE Távol-keleti Intézet Buddhológia és Tibetisztika tanszékének szervezésében megrendezésre kerülő eseményünkre:

Filológia az eszmetörténet szolgálatában

Hallgatói konferencia

2025. október 2. 13:30-19:30

ELTE Bölcsészettudományi Kar

1088 Budapest Múzeum krt. 6-8. Főépület 252. (I. Tóth Zoltán terem)

PROGRAM

13:30–13:50 MEGNYITÓ:

Prof. Dr. Ruzsa Ferenc: Egy buddhista szentirat Sepsiszentgyörgyön

13:50–14:10 Budavári Imola: *Kalyāṇa-mittatā* és a *szangha*

14:10–14:30 Jakab Fruzsina: A *χάρις* [charis] működése és fogalmi kerete az antik görög szövegekben

14:30–14:50 Dobó Ajsa: A gyermeki hűség nemi meghatározottsági kérdéskörének vizsgálata a *Samgang Haengsildo* tükrében

14:50–15:10 Kvacsány Tamás: Élet és halál között

15:10–15:30 Biró Ágota: Japán buddhizmus és a halál

15:30–15:50 Olajos István: Különös történetek (zhigiai 志怪) és furcsa mesék (chuanqi 傳奇) sámánokról és buddhista szerzetesekről a kora középkori Kínából

15:50–16:20 Szünet

16:20–16:40 Borsódi Réka: Az önfeláldozás motívuma a *Vyāghrī-jātakā*ban: a *Suvarṇaprabhāsottamasūtra* fordításainak összehasonlító elemzése

16:40–17:00 Bohán Bálint: Buddhista emlékezet és kontextus a 20–21. századi mongol szépirodalomban

17:00–17:20 Zsifkovits Zoltán: A Dao-szülte törvény: Retorikai párhuzamok a legista irodalomban és a Sárga Császár négy könyvében

17:20–17:40 Jakab Krisztián: A számszimbolizmus szerepe Evagrios Pontikos *Περὶ προσευχῆς* [Peri proseuchēs] című traktátusában

17:40–18:00 Lauday Marcell: Ezoterikus Amida rituálék – Mégsem elég a *nenbutsu*?

18:00–18:20 Stéger Marcell: *A bölcs és a balga* fordító projekt – beszámoló és workshop

18:20–18:50 Kérdések és válaszok

18:50 – 19:10 ZÁRSZÓ:

Dr. Szántó Péter Dániel: Buddhista filológia – a digitális kora újkorból a MI korába repítve

19:10 – 19:30 Kötetlen beszélgetés

Az előadások összefoglalóit az alábbiakban láthatja.

AZ ELŐADÁSOK ÖSSZEFOGLALÓI

Budavári Imola (ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola Koreanisztika program)

***Kalyāṇa-mittatā* és a szangha**

Előadásomban a „barátság” fogalmának koreai megjelenését a buddhizmuson belül vizsgálom, különös tekintettel a *kalyāṇa-mittatā*, a „csodálatra méltó barátság” jelentésére. A kifejezés a *kalyāṇa* („morálisan jó, egészséges”) és a *mitta* („barát”) szavakból származik, amelynek jelzős alakja, a *mittatā* a „baráttal való rendelkezést” fejezi ki. A fogalom nem csupán személyes, érzelmi kötődést, hanem elsősorban a szanghához kapcsolódó spirituális támogatást jelöl, amely a szerzetesi élet egyik alapvető pillére. A buddhista hagyomány hangsúlyozza a jó és a rossz barát közötti különbséget: a *kalyāṇa-mitta* (善知識) az erkölcsi fejlődés és a közösségi harmónia kulcsa, míg a *pāpa-mitta* (惡知識) vagy a *mitta-dubbha* az árulás, hűtlenség és erkölcsi széthullás fogalmaival kapcsolódik össze. A páli kánon több szútrája, így a *Rāhulasutta*, az *Upaḍḍhasutta*, a *Kalyāṇamittasutta* és a *Sallekhasutta* is kiemeli, hogy a helyes baráti kapcsolat a megvilágosodás útjának nélkülözhetetlen eleme. A fogalom értelmezése ezért egyszerre vallási, erkölcsi és közösségi kategória, amely a kollektív spirituális gyakorlatban nyer kiteljesedést. Elemzésem fogalomtörténeti keretben, Reinhart Koselleck módszertanát követve mutatja be a fogalom jelentésének változásait és koreai recepcióját.

Jakab Fruzsina (ELTE BTK Filozófia MA)

A χάρις (charis) működése és fogalmi kerete az antik görög szövegekben

A χάρις (charis) az ókori görög szövegek egyik legösszetettebb fogalma: jelenthet többek között bájt, szépséget, hálát, örömet vagy ajándékot. Első pillantásra ezen sokféleség mögött pusztán lexikai alternatívákat sejtethetünk, a szövegek elemzése azonban azt mutatja, hogy a χάρις mindig aktív működésben érthető meg. A χάρις egy olyan interakciós elvet jelöl, amely kapcsolatokat hoz létre, közösségi normákat tart fenn, vagy

éppen azok megbomlását jelzi. Ezért egyértelművé vált, hogy a χάρις vizsgálata nem ragadható meg kizárólag fogalomtörténeti szinten: szükség van egy fogalmi működési modell felállítására, amely képes megragadni a különböző kontextusokban megjelenő dinamikákat. A modell olyan dimenziókra épül, mint a kölcsönösség, az aszimmetria, az intencionalitás, az ajándék anyagi vagy immateriális jellege, valamint a láthatóság és az elismerés. Előadásomban bemutatom, hogyan lehet ezt a modellt alkalmazni Homérosz eposzain, Szophoklész tragédiáján és Platón válogatott dialógusain keresztül, filológiai és filozófiai módszerekkel. Az elemzésből kirajzolódik, hogy Homérosznál a χάρις a közösség kohéziójának alapja, Szophoklészénél azonban patológikus formában is megjelenik, míg Platónnál filozófiai kritikává formálódik. A χάρις így az antikvitásban nem pusztán történeti jelentésváltozásokat mutató fogalom, hanem dinamikus működési modell, amelyen keresztül feltárul az emberi kapcsolatok és a társadalmi rend alapvető struktúrája.

Dobó Ajsa (ELTE BTK Korea-tanulmányok MA)

A gyermeki hűség nemi meghatározottsági kérdéskörének vizsgálata a *Samgang Haengsildo* tükrében

A Samgang Haengsildo eszmetörténeti jelentősége abban rejlik, hogy a konfuciánus erkölcsöt hirdető történeteket kínai mellett koreai (hangeul) írásjegyekkel is lejegyezték. Ez megmutatja, hogy a konfuciánus értékrend nem kizárólag a felsőbb társadalmi rétegek körében érvényesült, hiszen a koreai írásjegyek használatának célja az volt, hogy a kiadványban leírt erkölcsi tanulságok az alacsonyabb társadalmi rétegek számára is hozzáférhetővé váljanak. Ez a könyv tehát annak az erőfeszítésnek a jele, amelyet a konfuciánus értékrendnek a köznép körében való elterjesztése érdekében tettek. A közép-koreai nyelvállapotot tükröző szövegek egy része a gyermeki hűség erényét helyezi a történet középpontjába. A konfuciánus értékrend egyik legfontosabb alapját képező gyermeki hűség erényét szigorú értelemben véve csak az apa-fia kapcsolat keretein belül értelmezik. Ennek oka, hogy az apa-lánya és az anya-fia, illetve anya-lánya kapcsolatok nem számítottak annyira jelentősnek, mint az apa és fia közötti kötelék. A vizsgálat

alapjául szolgáló gyűjteményben ugyanakkor számos történetben találkozhatunk olyan követendő példaként bemutatott esetekkel, melyekben a gyermeki hűség erénye nem kizárólag apa-fia kapcsolat keretein belül mutatkozik meg. Az előadás során ezen történetek elemzésén keresztül tárgyalom a gyermeki hűség erénye nem meghatározottságának kérdését, és felülvizsgálom azt az állítást, mely szerint hagyományosan a gyermeki hűség erénye csak az apa és fia kapcsolatának keretein belül számít követendő erkölcsi előírásnak.

Kvacsány Tamás (ELTE Filozófiatudományi Doktori Iskola Interkulturális filozófia program)

Élet és halál között

Már a történeti Buddha idejében foglalkoztatta a tanítványait az a kérdés, hogy van-e újjászületés, ha igen, akkor mi található két születés között, mi az, ami újjászületik. A kérdést tovább bonyolította az a tény, hogy a Buddha elvetette az örök, állandó, változatlan lélek vagy bármiféle örök szubsztancia létezését. Hogyan volna lehetséges ily módon az újjászületés folyamata? A *theravāda* irányzat gyakorlatilag elutasította, hogy létezne úgynevezett „köztes lét” (s. antarabhāva t. bar do), és azt vallotta, hogy az újjászületés azonnal bekövetkezik, nincs átmenet a két létezés között. Voltak irányzatok, amelyek azonban feltételeztek ilyen „köztes létet”. A buddhizmus terjedésével, az újabb tanítások megjelenésével, illetve a 7. századtól egyre hangsúlyosabbá vált ezoterikus doktrínák és praxisok fellendülésével a kezdeti három „köztes lét” fogalmát további kategóriákra bontják.

A szöveg, amellyel ebben az előadásban szeretnék foglalkozni, a “Nap és Hold egysége” (t. nyi-ma dang zla-ba kha-sbyor) című tantra. Ez a tibeti buddhizmuson belül a *dzogcsen* (t. rdzogs-chen) irányzathoz tartozó szöveg, amely a „köztes léteket” mutatja be. Ez a szöveg „köztes létek” négyes felosztásával dolgozik. A figyelmemet a második fejezetben tárgyalt „a természetes létezés állapota” (t. rang-bzhin gnas-pa’i bar-do/rang-bzhin skyes-pa’i bar-do) fogalom felé fordítom. Ez a jelenlegi étellel foglalkozik, abban a tekintetben, hogy ki az észlelő és mit észlel. Ontológiai magyarázatot kíván adni a létezés

természetét illetően. Egyfajta skolasztikus szöveg, amely követi a standard abhidharmikus fogalmakat, de a *dzogcsenre* jellemző tudatfilozófiai értelmezéssel gazdagítva alkalmazza azokat, álomszerű költőiséggel kifejezve mondanivalóját.

Biró Ágota (ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola Buddhista filológia program)

Japán buddhizmus és a halál

A halál az a téma, amellyel minden műfajban és minden tudományterületen foglalkoznak. Az én előadásom a halál azon depikcióját tárja fel, amely a 13. század óta létező *kusōzu* festményeken és azok alapjául szolgáló szövegeiben jelenik meg. A *kusōzu* 九相圖 (vagy 九想圖, „a lebomlás kilenc fázisa”) festészeti műfaj magába foglalja a halál koncepcióját, továbbá a női testet, mint tisztátalan és veszélyes jelenséget. A *kusōzu* a festészeti ábrázolása a *kusōkan* 九相觀 („elmélkedés egy lebomló test kilenc fázisáról”), más néven *kusō* 九相 (vagy 九想) gyakorlatnak. Átlagosan kilenc festményből áll, ezeken egy női test valóságghú lebomlását láthatjuk. A műfaj alapjai Indiában és Kínában fellelhetők, azonban ott nem terjedt el a festészeti ábrázolásuk – ez Japánra jellemző legjobban, azonban az alapjául szolgáló szövegek Japánban is elterjedtek. Az irányzat olyannyira gyökeret vert, hogy még kortárs festők is foglalkoznak vele, mint például Matsui Fuyuko *nihonga* művész, aki bár sajátos módon, de buddhista szövegekre (mint például a Mohe zhiguan 摩訶止觀) visszanyúlva ábrázolta a *kusōzu* több fázisát. Az előadásomban feltárom a műfaj gyökereit, kifejezett figyelmet fordítva arra, hogy miért specifikusan a női test az, amely ábrázolásra kerül ezeken a képeken.

Olajos István (ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola Sinológia program)

**Különös történetek (zhigiai 志怪) és furcsa mesék (chuanqi 傳奇) sámánokról és
buddhista szerzetesekről a kora középkori Kínából**

A jelen előadás célja, hogy a kínai elbeszélő hagyomány kialakulásának szempontjából nagy hatású és jelentőségű különös történetek (zhigiai 志怪) és furcsa mesék (chuanqi 傳奇) irodalmi műfaján keresztül mutassa be a kora középkori kínai buddhizmus és sámánizmus vetélkedését. Az egyik legteljesebb és legátfogóbb gyűjtemény, mely ezeket az elbeszéléseket tartalmazza, a *Taiping guangji* 太平廣記 enciklopédia. A mű történetei a 3–9. századig tartó időszakból, a vallási- és irodalmi élet egy rendkívül pezsgő korszakából származnak. Az enciklopédia *zhiguai* és *chuanqi* történeteinek keresztül nyomon követhetjük a korabeli szerzetesek és sámánok varázslatos tevékenységeit és csodálatos tetteit, valamint egymással való összetűzéseit is. A legizgalmasabb történetek azonban azok, melyekben a sámánok nem a szerzetesek ellenségeiként jelennek meg, hanem velük együtt, egyfajta szellemekkel való kommunikációért felelős természetes személyként. Az előadás során tehát végigkövetjük a *zhiguai* és *chuanqi* irodalom kialakulását, megvizsgáljuk, hogyan formálta őket a buddhista narratíva, majd elemezzük azokat a furcsa meséket, melyek a szerzetesek és sámánok különös tetteiről szólnak.

Borsódi Réka (ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola Sinológia program)

**Az önfeláldozás motívuma a *Vyāghrī-jātakā*ban: a *Suvarṇaprabhāsottamasūtra*
fordításainak összehasonlító elemzése**

Az *Aranyfény Szútra* (Suvarṇaprabhāsottamasūtra) a mahájána buddhizmus egyik legelterjedtebb szútrája, Japánban pedig a három országvédő szútra (Chingo kokka sankyō 鎮護国家三經) egyike. A szanszkrit nyelvű szentirat széles körben terjedt el fordításai révén: tibeti, ujjur, mongol és kínai változatai is fennmaradtak. Az előadás középpontjában a szútra *Vyāghrī-jātakā*ja áll, amely az egyik legnépszerűbb önfeláldozás-történet a buddhista irodalomban. A szöveget öt különböző kínai fordítás, valamint a szanszkrit és a tibeti verzió összevetésével vizsgálom. Céлом annak feltárása,

hogy a *jāta*ka miként illeszkedik az Aranyfény Szútra narratívájába, és milyen filológiai sajátosságok mutatják meg az önfeláldozás motívumának funkcióját egy államvédő szútrában.

Bohán Bálint (ELTE BTK Mongólia-tanulmányok MA)

Buddhista emlékezet és kontextus a 20–21. századi mongol szépirodalomban

Absztrakt: A Mongol Népköztársaság (1921–1990) idején a vallásgyakorlat szigorú állami korlátozás alatt állt, a kolostorhálózat felbomlott, a szerzetességet csaknem teljesen felszámolták. A buddhista hagyomány azonban nem tűnt el, tovább élt a kulturális emlékezetben: a családi narratívákban, a hétköznapi nyelvi fordulatokban, a folklórban és az irodalmi alkotásokban. Előadásom a kulturális emlékezet elméleti keretére (Jan Assman) építve vizsgálja, miként jelenik meg a buddhizmus „rejtett” módon a szocialista mongol szépirodalomban. A bemutatásra kerülő esettanulmányok az alábbi művekre épülnek: C. Damdinszüren Гологдсон хүүхэн (A megvetett leány), Dzs. Baramszaj Биегүй сүүдрүүд (Testtelen árnyak), D. Nacagdordzs Ламбугайн нулимс (A láma könnyei), valamint a B. Rincsen Үүрийн туяа (Hajnalsugár) című regényében leírt tűzáldozatról szóló fejezetre (halha гал(ын) тахилга), amely a rituális nyelv és a közösségi emlékezet továbbélésének paradigmaticus példajaként működik. Az elemzés feltárja azokat a poétikai és narratív stratégiákat (szatíra, groteszk, elégikus tónus), amelyek a vallási tartalmakat explicit hivatkozások nélkül is átörökítik: a morális okozatiság (karma) logikája, az ősök emlékezete, a rituális lexika nyomai és a „test/árnyék”, illetve a tűzáldozat menete. Az irodalmi elemzést terepmunkán gyűjtött interjúk egészítik ki (beszélgetések Baramszaj író lányával és özvegyével), amelyek megerősítik, hogy a buddhista kódok a magánszférában folyamatosan jelen voltak. Eredményeim arra utalnak, hogy a szépirodalom a szocialista korszakban a buddhista kulturális emlékezet elsődleges hordozója lett, s ez a rejtett folytonosság előkészítette a vallási újjáéledés későbbi (1990-es évek) nyilvános formáit.

Zsifkovits Zoltán (ELTE BTK Sinológia MA)

A Dao-szülte törvény: Retorikai párhuzamok a legista irodalomban és a Sárga Császár négy könyvében

A hagyományos kínai eszmetörténet corpora igen terjedelmes, de hála a modern régészetnek, évről évre bővül újabb szövegekkel, amelyeket korábban csak töredékesen, csak a címük alapján, vagy pedig egyáltalán nem ismertünk. Az eddig csak címről ismert művek kategóriáját erősíti a Mawangduiból előkerült *Huangdi sijing* 黃帝四經 is. A *Daodejing* 道德經 egy korábbi változatával egy selyemtekercsen fennmaradt szöveg a kínai eszmetörténet egy eklektikusabb darabja, terminológiáját tekintve a daoizmus és a legizmus között helyezkedik el. Átmenetisége felrúgja a hagyományos, *Shijiben* 史記 lefektetett eszmetörténeti felosztást. Az újonnan felfedezett szöveg azonban nem csak eszmetörténeti szempontból rendkívül érdekes, hanem "elveszettsége" révén a sinológia területén szokatlan kihívásokat is jelent, hiszen nincsen recepciója, nem készültek hozzá kommentárok, és így ortodox értelmezése sem létezik a kínai eszmetörténetben. Az értelmezés során a rendelkezésre álló, értelmezést közvetlenül segítő eszközök korlátozottabbak. Azonban a későbbi és kortárs szövegekkel való párhuzamkeresés sokat segíthet a romlott szöveghelyek és a többértelmű megfogalmazások értelmezésében.

Jakab Krisztián (ELTE BTK Filozófia MA)

A számszimbolizmus szerepe Evagrios Pontikos *Περὶ προσευχῆς* [Peri proseuchēs] című traktátusában

Evagrios Pontikos a 4. századi egyiptomi remetemozgalom kiemelkedő és termékeny alakja, akinek írásai a „sivatagi teológia” fő forrásai közé tartoznak. Az imádságról írott traktátusának tanulmányozása során lettem figyelmes arra, hogy a szöveg bevezető része nem érhető el magyar fordításban, így bátorkodtam lefordítani ezt a szövegrészt. Úgy vélem, a főszöveg struktúrájának megértése szempontjából különösen megvilágító erejű. Előadásomban Evagrios Pontikos *Περὶ προσευχῆς* [Peri proseuchēs; “Az imádságról”] című traktátusának bevezetőjét elemzem, amelyben a pontuszi diakónus a 153-as szám

teológiai jelentőségét tárgyalja. Noha a szám elsősorban újszövetségi háttérre utal, értelmezésében mégis kilép a szoros bibliai keretből, és a 153-at neopythagoreánus módon bontja fel. Az így nyert numerikus eredményeket végül Evagrius a saját teológiai rendszerének fogalomkészletéhez illeszti, új értelmet adva a 153-as számnak a keresztény fundamentálteológia és a biblikus szimbolizmus keretében

Lauday Marcell (ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola Buddhista filológia program)

Ezoterikus Amida rituálék – Mégsem elég a *nenbutsu*?

A buddhizmus tanulmányok mesterképzés során benyújtott "Tiszta föld gyakorlatok a Kōya-hegyen" című diplomamunkámban szerzetesi irodalmon keresztül mutattam be a középkori Japán elvonult Amida (sz. Amitābha)-hívó szerzetesei, az úgynevezett *hijirik* hitvilágát és gyakorlatait. E téma folytatásának szánom doktori disszertációm, melyben a *Kakuzenshō* és az *Asabashō* című, kanbunban (Japánban használt klasszikus kínai) írt rituális kézikönyvek *Amidahō* (Amitābha rituálé) szekcióit vizsgálva kívánok utánajárni, hogy milyen doktrinális előzményei lehettek az ezoterikus tiszta föld buddhizmusnak, amely drasztikusan eltér a napjainkban is népszerű tiszta föld hagyományoktól. Az ezoterikus buddhizmus szofisztikált világában nem elegendő Amida Buddha nevének szólítása a megszabaduláshoz, bonyolult gyakorlatokra és az előírások pontos követésére van szükség. Előadásomban a *Kakuzenshō* szövegén keresztül mutatom be az ilyen jellegű szövegek sajátosságait és érdekességeit, külön kitérve a szöveg feldolgozásának módszereire és olyan segédeszközökre, amelyek nagyban megkönnyíthetik buddhista filológiával foglalkozók életét.

Stéger Marcell (ELTE BTK Buddhizmus tanulmányok MA)

A bölcs és a balga fordító projekt – beszámoló és workshop

A széles körben ismert buddhista szútragyűjtemény, *A bölcs és a balga* (tib. Mdzangs blun/Mdzangs blun zhes bya ba'i mdo) tibeti változatának egy részéből készült magyar nyelvű fordítások már néhány évtizede hozzáférhetők, ugyanakkor a teljes gyűjtemény közreadása iránti igény mindmáig fennmaradt. Az eddig magyarul még meg nem jelent szövegek lefordítását és kiadását kitűzve tanszékünk (Buddhológia és Tibetisztika Tanszék) dr. Szegedi Mónika vezetésével egy olyan projektet hozott létre, amelyben kezdő és tapasztaltabb hallgatók részben autonóm módon, részben kisebb csapatokat kialakítva és egymást segítve, folyamatos oktatói támogatással dolgozhatnak az általuk választott szövegen.

A fordítandó anyag és a résztvevők száma indokoltta tette egy olyan rendszer és felület kialakítását, amely mindenki számára átlátható, elérhető, és nagymértékben megkönnyíti a folyamatban lévő fordítások követését mind a fordítók, mind a szerkesztők számára. E felület célja azonban azonban túlmutat a pusztá szövegkezelésen: a munka során létrejött melléktermékek (pl. lábjegyzetek, kisebb és nagyobb kutatások stb.) az alapszövegekkel együttesen egy olyan korpuszt alkotnak, amely új összefüggések feltárására ad lehetőséget, legyen szó a fordítói gondolkodás vizsgálatáról vagy az a tibeti szövegek oktatási célú hasznosításáról.

Az előadásomban amellet, hogy a felület létrehozójaként egy rövid workshop keretein belül bemutatom a kísérleti rendszerünket és annak funkcióit, elemzem is azt az eddigi tapasztalataink tükrében, illetve felvázolok további fejlesztési javaslatokat, amelyek további ötletként akár több hasonló projektben is alkalmazhatók lesznek.
